

رجال صدر مشروطیت

-۳-

باصر السلطنه (میرزا علی اکبر خان)

پسر میرزا حسین خان قوام دفتر آشتیانی مستوفی بناخانه . سن او نزدیک به چهل سال است . قبل از سلطنت محمدعلی میرزا جزو بستگان مخصوص میرزا علی اصغر خان امین السلطان بود و بعد جزو پیشخدمتهای محمدعلی میرزا شد در دوره اول مشروطیت ، و با سایر همقطارهای خود فعالیتها بر ضد مجلس شورای ملی مینمود . در حدود ۱۳۳۱ بریاست مالیه بروجرد و بعد از يك سال بریاست مالیه سیستان منصوب گردید و حالیه که سال ۱۳۳۶ است گویا در طهران است .

حاجی سیدباقر (سادات اخوی)

پسر آقا سید محمد سادات اخوی . مشغول امورات زراعتی است . در طهران در دوره اول مجلس در ۱۳۲۵ از طرف ملاکین و کبیل گردید . پدرش از جمله معروفین طهران در رشته طریقت بوده ولی خود حاجی سید باقر نه طریقت و نه غیر طریقت را میشناسد و به بدیلتی در طهران مشهور است . سن او حالیه (۱۳۳۶) نزدیک بهصمت سال است .

بدرالدجی خانم

دختر آقا میرزا سیدعلی طیب معروف به شمس المعالی ، از زنهای با کمال این عصر در طهران است و غیر از معلومات فارسی از علوم جدیده هم بی اطلاع نیست . چندین سال است که ریاست تفتیش مدارس نسوان طهران را دارد و معروف بخانم رئیسه است . سن او حالیه (۱۳۳۶) نزدیک به ۳۵ است .

بنان الدوله (میرزا کریم خان شیرازی)

پسر میرزا فضل الله خان ساکن طهران مستوفی خزانه . بنان الدوله سابقاً مستوفی کرمان بود . پدرش به نیک نفسی و درستی در عمل معروف بود و خیلی ساعی در تربیت پسرش بود ولی بعد از فوت پدر نتیجه برعکس بخشید . دارائی بی پایان پدر را در اندک زمانی بر باد داد و از شغل مستوفی گری هم مستغفی شد . در حدود ۱۳۲۸ بواسطه رابطه کامل که با ولی خان سپهدار اعظم داشت و نیز بواسطه سختی امر معاش جزو مرتجعین گردید و هر روزه باینطرف و آنطرف بعنوان در خواست شغل از دولت پناهنده میشد و مدتی هم در باغ ییلاقی سفارت روس در طهران (زرکنده) متحصن بود و چون از این طرق نتیجه نگرفت بنا به پیشنهاد سپهدار اعظم بلوک شرگاه مازندران را (شرگاه بلوکی است در مازندران و نزدیک سوادکوه) بعلت اینکه سابقاً يك فرمان بی معنی از ناصرالدین شاه داشت بمبلغ ۵۰۰۰ تومان سپهدار فروخت و سپهدار هم در موقعی که املاک خالصه استرآباد را بمستأجرین روسی اجاره میداد آن بلوک را هم ضمیمه کرد و اجاره داد و مدتها آن مطلب در افواه شایع بود . سن او قریب به ۴۰ سال است و حالیه هم (۱۳۳۶) از گرسنگی بی تاب است .

ثقة الاسلام (میرزا علی)

آذربایجانى . پسر حاجى میرزا موسى پسر حاجى میرزا شفيح از علمای تبریز و صاحب کمالات متعدده بود . از ادبیات بهره کامل داشت . مشرب شیخیت را داشته رئیس طایفه شیخیه آذربایجان بود . در زمان بروز مشروطیت او هم از عوامل فعال و بانفوذ مشروطه طلبان آذربایجان بود . در موقعی که روسها بنای مداخلات را در تبریز گذاردند در روز عاشورا (دهم محرم ۱۳۳۰ هجری) بدون جرم و بدون هیچ دلیلی با مرصاحب منصب روسی در میدان مشق تبریز بدار آویخته شد و مقتول گردید.

ثقة الاسلام (حاجی آقا نورالله اصفهانی)

برادر حاجی شیخ محمد تقی معروف به آقا نجفی اصفهانی از جمله علمای صاحب نفوذ و متمول درجه اول اصفهان است . مدتی بود از ایران مهاجرت کرده و در کربلا ساکن بود (و شنیده میشد که ترک تابعیت ایران کرده است) . در حدود سال ۱۳۳۲ هجری پس از مدتی اقامت در خاک عثمانی بنا به همراهی ملیوان ایران باصفهان مراجعت کرد و در محرم ۱۳۳۴ که اغلب احرار و وکلای مجلس شورای ملی از طهران بطرف اصفهان رهسپار شدند او هم در اصفهان فوق العاده مساعدت با افکار احرار مینمود و بیش از توقع عامه در پیشرفت کارهای مهاجرین مساعدت میکرد و حالیه محرم (۱۳۳۶) گویا در اصفهان است .

سید جعفر گلستانه

(گلستانه یکی از نواحی اصفهان است) سن او متجاوز از ۶۰ سال است و شغل او تجارت است . عارف مسلک و جزو تجار باسواد طهران محسوب میشود . از رؤساء اصناف و تجار طهران است و بواسطه درستی و حسن اخلاق نفوذ قابلی دارد . و جزو مشروطه طلبان با عقیده است .

جليل الملك

میرزا نصرالله خان کاشانی شیپانی (وجه تسمیه شیپان بدین جهت بوده است که گویا از طایفه بنی شیپان عرب بوده اند) سن ایشان تقریباً چهل سال است . پسر میرزا آقاخان و نوه حاجی محمد مهدی خان کاشانی حاکم کاشان است که برادر حاجی میرزا عبدالحسین خان وحیدالملک و میرزا علی محمد خان کاشی مدیر جریده « پرورش » باشند . تحصیلات ایشان اولاً در دارالفنون طهران بوده . در سال ۱۳۱۹ برای اتمام تحصیل به بیروت رفت و در سال ۱۳۲۳ بطهران مراجعت کرده و در ۱۳۲۴ در مدرسه فلاح طهران مدیر شد . پس از توپ بستن مجلس شورای ملی (۱۳۲۶) برای کمک مشروطه جداً مشغول کار بود و بهمین جهت بیاد کوبه مسافرت کرد و رئیس مدرسه ایرانیان باد کوبه گردید . پس از يك سال و چندماه مسافرت بطهران نمود و داخل در وزارت خارجه گردید . اول مأموریتی که در خارج طهران یافت کار گذاری کرمانشاه بود ولی چون بر خلاف منافع روس کار میکرد هر طور بود نگذاشتند بمحل مأموریت برسد و از همدان معزولاً برگشت . در حدود سال ۱۳۳۱ بمضویت کمیسرین سرحدی عثمانی در تحت ریاست میرزا نصرالله خان (۹) اهتلا الملک مسافرت کرده و در ۱۳۳۳ موقعی که میرزا علی محمدخان شریف الدوله (وزیرزاده سابق) کار گذار آذربایجان بود او هم بمعاونت مشارایه معین شد و در سال ۱۳۳۵ بطهران آمده چند ماهی معاون کابینه وزارت خارجه و بعد چند

ماهی دیگر رئیس محاکمات تجارتي وزارت خارجه گردید و حال که شعبان ۱۳۳۶ است رئیس تشریفات وزارت خارجه است و خود از جوانان درست صحیح العمل مشروطه خواه است .

سید جمال الدین

سن او قریب به ۴۶ سال بود ، پسر آقا سید عیسی بن آقا سید محمدعلی عاملی لبنانی است و ایشان برادرزاده سید اسماعیل صدر اصفهانی مجتهد معروف ساکن کر بلا بودند . (در همدان متولد شده است) . از اعظام احرار و آزادی طلبان بود . در طلاق لسان مخصوصاً بزبان عوام اول شخص بود . سابقاً در طهران و اصفهان و آذربایجان همیشه مطالب حقه را با زبان وقت بگوش مردم میرسانید . در موقع بروز آزادی علناً بدون پروا مظالم استبداد و جور را چه در سرمنبر و چه در مجالس مذاکره مینمود . قبل از توپ بستن مجلس در ۱۳۳۶ چندین مرتبه طرد و مورد حمله شاه مخلوع گردید تا پس از توپ بستن مجلس شورای ملی بعد از چند روزی از خانه جنب مجلس بطور مخفی عازم همدان گردید و در راه همدان دستگیر در بروجرد بامر محمد علی میرزا و بهباشرت حسام الملك همدانی حاکم آنوقت بروجرد مقتول گردید . مزار ایشان الآن در همان بروجرد است . پسر مرحوم مشارالیه سید محمدعلی معروف به جمال زاده که اکنون (۱۳۳۶) حی و حاضر و در اداره روزنامه کاوه در برلین عضو است .

میرزا جهانگیر خان شیرازی

سن او قریب ۳۸ سال بود . از جوانهای جدی با حرارت دوره اواخر بود و از مریدان مخصوص مرحوم حاجی شیخ هادی معروف نجم آبادی بود . در دوره اول مجلس شورای ملی روزنامه « صور اسرافیل » را تأسیس کرد و علناً برضد حرکات محمدعلی میرزا شاه مخلوع مقالهای تند آتشین مینوشت . بهمین جهت بود که خیلی محل توجه و کینه شاه مخلوع گردید و در میان احرار هم مقامی از جنیدیدا نمود . تا بالاخره در موقع توپ بستن مجلس در ۲۳ جمادی الاولی ۱۳۲۶ در خانه جنب مجلس دستگیر و فردای همان روز در باغ شاه که در طرف غربی شهر طهران واقع است و آنوقت دربار محمدعلی میرزا بود بدار آویخته و مقتول گردید .

سید حمید الله امین التجار اصفهانی

پسر حاجی سید محمدعلی امین التجار اصفهانی ، سن نزدیک ۴۰ . در موقع حمله روسها بطهران در ۱۳۳۴ با مهاجرین باصفهان حرکت کرده بمد بطرف کرمانشاه آمد و در راه گرفتار انگلیسها گردید و بالاخره در اواخر سال ۱۳۳۰ مستخلص گردید .

سید حسن (مدرس)

اصلاً قبشه و ساکن اصفهان بود و جزو علمای اصفهان محسوب میشد و چون تدریس میکرد باین جهت بنام « مدرس » مشهور شد . در دوره دوم مجلس در ۱۳۲۸ از طرف هیئت علمای نجف برای نظارت بر قوانین مجلس بر حسب یکی از مواد قانون اساسی نامزد و وارد طهران گردید و در جزو هیئت علمیه که یکی از هیئتهای مجلس بود خود را معرفی کرد . در دوره سیم ۱۳۳۲ از طرف اهالی طهران بوکالت منتخب شد و در طهران نامی پیدا کرد . سن او حالیه (۱۳۳۶) نزدیک بشصت سال است . در محرم ۱۳۳۴ با مهاجرین احرار از طهران حرکت کرد و حالیه (۱۳۳۶)

ملاحسن وارث

پسر حاجی محمد حسین حریرفروش اصفهانی ساکن طهران . بعد از فوت پدرش در طهران بزازی میکرد و بشغل دلالی مشغول بود . سن ۵۰ او سال بود . در سنه ۱۳۲۳ از طرف حاجی سید محمد صراف طهرانی برای خرید مال التجاره بااروپا مسافرت کرد و از آنجا باسلامبول مراجعت نمود و بعد از دو سال بطهران برگشت . در دوره اول مجلس شورای ملی از طرف بزازها و کیل مجلس گردید و بعد در ۱۳۳۱ در طهران مرحوم شد . جزو اشخاص حساس اصناف بشمار میآید .

حسین آقا پرویز

سن او متجاوز از ۳۵ سال است . پسر حاجی میرزا حسن کاشی پسر آقا میرزا محمد علی دلال ساکن طهران میباشد . از جوانهای باهوش و صاحب عقاید جدید است . در اوایل گفتگوی آزادی بهراهی سید محمد رضای شیرازی معروف بمساوات برای جلب افکار عامه به آزادی ورقه باسم « صلح نامه » مخفیاً منتشر میکردند . در دوره اول مشروطیت روزنامه مساوات بزرگت همین حسین آقا انتشار مییافت . پس از توب بستن مجلس در ۱۳۲۶ بهراهی آقا سید حسن تقی زاده وسایر مهاجرین بفرنگستان مسافرت کرد و در آنجا هم خیلی زحمت کشید . پس از فتح طهران در ۱۳۲۷ مراجعت بطهران کرد و برای تشکیلات فرقه دمکرات جدأ سعی و کوشش میکرد . در موقعی که روزنامه ایران نو در حدود ۱۳۲۸ منتشر میشد او باز خیلی زحمات را بدون هیچ توقعی متحمل بود . پس از بستن مجلس (۱۳۲۹) بامر ناصر الملك بکلی از کارها کناره کشید و بشغل سابق یعنی همراهی در کارهای تجارتی پدرش مشغول شد ولی حالیه (۱۳۳۶) از قراری که در روزنامهها دیده میشود باز مشغول اقدامات مشروطه طلبی شده است . یکی از جوانهای قابل استفاده ایران است .

سید حسین (اردبیلی)

اصلاً اردبیلی ساکن مشهد و شغل او در مشهد تحصیل بود و مدتی هم در مدارس جدید تدریس میکرد . اطلاعات او قدیماً و جدیداً خوبست . از احرار خراسان و سن او نزدیک به ۴۰ سال است . در دوره دوم مجلس از طرف خراسان وکیل شد و بطهران آمد و جزو فرقه دمکرات مترقی شد . پس از تعطیل مجلس در ۱۳۲۹ مدتی در طهران بی شغل بود و در قلهک (قره ایست در شمال طهران و محل باغ بیلاقی سفارت انگلیس است) از ترس دستگیری اتباع ناصر الملك سکنی داشت ، و بعد در حدود ۱۳۳۱ در اداره خزانهداری مستخدم گردید ، و بعد از يك سال بواسطه نامازگاری رئیس اداره استعفا داد . در موقعی که روزنامه ستاره ایران در حدود ۱۳۳۳ در طهران تأسیس گردید او سردبیر روزنامه مزبور بود . در محرم ۱۳۳۴ بامهاجرین احرار از طهران خارج شد و بقم آمد و بعد از چند روزی برای امورات ملی مأمور شد و بطهران برگشت و بواسطه بسته شدن راه مراجعت نتوانست بکند و حالیه (۱۳۳۶) مدیر روزنامه ایران است که بهترین روزنامه پای تخت است .

(حسین قلی خان نواب)

حسینقلی خان نواب پسر جعفرقلی خان پسر محمد علی خان پسر جعفر خان پسر حسنعلی خان

قطب الدوله نواب صوبهٔ ماسولی پوتام از ایالات هندوستان در حوالی مدراس، از اولاد محمد رضا خان مازندرانی که در عهد پادشاهان صفویه از طرف یکی از ملوک صفوی مأمور بکمک همایون شاه هندی شده و در آنجا اقامت نموده، میباشد. تحصیلات حسینی خان نواب در هند و لندن و پاریس بود. پس از اكمال تحصیل در حدود سال هزار و سیصد (۱۳۰۰) بطهران آمده (۱) در وزارت خارجه مشغول گردید. در سال ۱۳۰۷ برای رفع گفتگوی میرزا ملکم خان بادولت ایران، مسافرت بلندن کرد. (ملکم در سفر آخری ناصرالدین شاه بفرنگستان امتیاز «لانتری» ایران را از شاه گرفت پس از مراجعت از فرنگستان ناصرالدین شاه بواسطهٔ ملاحظهٔ که از ملاها داشت فسخ امتیاز مذکور را تلگرافاً بملکم خان اخبار کرد. ملکم خان قبل از افشای تلگراف بطور محرمانه امتیاز را در مقابل چهل هزار لیره بچند نفر از تجار انگلیسی فروخت و بعد اظهار نمود که شاه امتیاز را فسخ کرده است. این مطلب باعث کشمکش زیاد گردید و بالاخره ملکم خان و دولت ایران هر دو در محاکمه غالب و تجار انگلیسی مغلوب گردیدند. ولی این مسئله فوق العاد، اسباب شکست اعتبار دولت ایران در مجازار صرافای لندن شده و بالاخره در سال ۱۳۲۹ در ضمن استقراض دو کروور و نیم لیرهٔ انگلیسی دولت ازان قرار تأدیبهٔ خسارت تجار انگلیسی را کرد). در این سفر حسینی خان نواب نایب و مترجم اول سفارت لندن گردید و تا اوایل سلطنت مظفرالدین شاه در لندن بود بعد بطهران آمده و باز در وزارت امور خارجه مشغول خدمت شد تا در ۱۲ ماه رمضان سال ۱۳۲۲ از طرف دولت ایران برای پذیرائی لورد کرزن فرمانفرمای هند که بنا بود بشیراز بیاید و در موقعی که علاء الدوله (احمد خان پسر محمد رحیم خان قاجار) حاکم فارس بود مأمور شد. پس از انجام این مأموریت بطهران برگشتند (۲) در سال ۱۳۲۴ از طرف مجلس شورای ملی بسمت وکالت انتخاب شده و با ملیون معناً و عملاً همراه بود تا پس از توب بستن مجلس شورای ملی در موقع استبداد صغیر محرمانه و علناً برضد دربار باغ شاه مشغول کار بود. در ورود مجاهدین و فتح طهران هم میشود گفت که حسینی خان نواب تقریباً مدیر طهران بود و در «هیئت مدیره» و «کمیسیون عالی» جزو اعضاء فعاله بشمار بود و دورهٔ دوم مجلس شورای ملی (۱۳۲۷) از طرف شهر طهران بوکالت منتخب شد و در ماه رجب ۱۳۲۸ در کابینهٔ میرزا حسن خان مستوفی الممالک وزیر خارجه شد. بعد از چند ماه بواسطهٔ تفضیقات دولت روس و انگلیس مجبور باستعفاء شد و بالاخره در سال (۱۳۳۰) برحسب میل دولت ایران مجبوراً بفرنگستان مسافرت کردند و در سال ۱۳۳۳ برای دورهٔ سوم مجلس شورای ملی باز از طهران وکیل گردیده و در همان موقع هم از طرف دولت ایران بوزیر مختاری برلن منصوب گردید و از فرانسه به برلن حرکت کرد. در سال ۱۳۳۶ (ماه ذی الحجه) باز از طرف فرقهٔ دمکرات برای دورهٔ چهارم مجلس بوکالت انتخاب ولسی تا امروز که شبان ۱۳۳۶ است در برلین بشغل خود باقی هستند. حسینی خان از اشخاص درست کار نمرهٔ اول ایران است. در دورهٔ اخیر انقلاب یکی از معارف ملیون و رجال ایران بشمار میرود. سن ایشان تقریباً باید پنجاه سال باشد.

سید حسن کزازی

آقا سید حسین کزازی سن ایشان متجاوز برچهل سال نیست. از سادات محترم و معروف

- ۱ - پس از ورود بطهران سفری به استرآباد کرد و پس از مراجعت در تأسیس بانک شرقی انگلیس که بعد سهام خود را به بانک شاهی فروخت دخالت و مدیر ایرانی بود. بعد از آن در ادارهٔ (رزی) دخانیات مستخدم بودند. ۲ - در آن موقع مدیر ادارهٔ دول غیر همجوار بود.

کرمانشاه است . پدرش در کرمانشاه در رشتهٔ درویشی و تصوف مقام ارجمندی داشته است . خود آقا سید حسین در دورهٔ دوم مجلس شورای ملی (۱۳۲۷) از کرمانشاه بسمت وکالت منتخب گردیده بطهران آمد و در موقع تعیین فرق پارلمانی در جزو فرقهٔ دمکرات معرفی شد و پس از بسته شدن مجلس در سال ۱۳۲۹ ایشان را هم بنا بر امر میرزا ابوالقاسم خان ناصرالملک نایب السلطنه وقت خیال دستگیری داشتند . مشارالیه پس از اطلاع بقضیه مدتی در قریهٔ قلهاک (قلهاک قریه ایست بغاصلهٔ يك فرسخی ونیم در شمال طهران و باغ بیلاقی سفیر انگلیس است) مخفی بود و بعد بکرمانشاه مسافرت کرده در آنجا نیز بواسطهٔ فعالیت شخصی راجع بترتیبات داخلی فرقهٔ دمکرات خیلی زحمت کشید و ثانیاً برای دورهٔ سوم مجلس در ۱۳۳۳ هم از کرمانشاه وکیل شده دومتبه بطهران آمد و در محرم ۱۳۳۴ در موقعی که قشون روس بطرف طهران در حرکت بود با سایر وکلاء مجلس حرکت کرده در همه جا با سایر رفقا همقدم و همراه بود . در ماه جمادی الثانیه ۱۳۲۶ برای معالجهٔ چشم از اسلامبول به برلین مسافرت کرد ، آقا سید حسین کزازی بسیار خوش عقیده و در مسلک دمکراسی ثابت قدم و صاحب قلب است .

حاجی میرزا حسین مجتهد تهرانی

معروف بجای میرزا حسین حاجی میرزا خلیل . سن متجاوز از ۱۰۰ سال ، وفات در سال ۱۳۳۶ در نجف ، بمناسبت همراهی بامشروطیت طرف توجه اهالی ایران گردید .

حکیم الملک

میرزا ابراهیم خان یسر میرزا ابوالحسن حکیم باشی یسر میرزا هلینقی یسر میرزا حسن بروجردی است . سنش بالاتر از ۴۰ ، پس از فوت پدرش در تحت سرپرستی برادر خود نصره الحکماء برای تحصیل طب تقریباً در حدود سال ۱۳۱۲ پاریس مسافرت کرد . گویا ۹ سال در پاریس مشغول بود . از قراریکه شنیده شده تحصیلات طبی او خوب بوده ولی بواسطهٔ عدم عمل قدری تارک شده است در سفرهای مظفرالدین شاه بفرنگستان اغلب همراه او بوده کمی قبل از فوت میرزا محمودخان حکیم الملک وزیر دربار (۲۱ جمادی الاولی ۱۳۲۱) بطهران آمده و در جزو اجزای خلوت مظفرالدین شاه داخل و حکیم باشی شاه گردید و پس از فوت حکیم الملک لقب او را یافت . در دورهٔ اول مجلس شورای ملی ۱۳۲۴ از طرف مجلس وکیل گردید . پس از توپ بستن مجلس ملی مدتی در سفارت فرانسه متحصن و بعد از خروج در طهران بود تا فتح طهران در سال ۱۳۲۷ ، و در دورهٔ دوم مجلس شورای ملی ۱۳۲۷ از طرف آذربایجان و طهران بوکالت منتخب شده و وکالت آذربایجان را قبول کرده ، و در ۱۷ رجب ۱۳۲۸ اول دفعه بود که در دورهٔ جدید بشل وزارت مالیه بکابینه میرزا حسن خان مستوفی الممالک منتخب شد و در ماه رجب ۱۳۲۹ در کابینهٔ ولی خان سپهدار اعظم وزیر علوم و اوقاف گردید و نیز در کابینهٔ نجفقلی خان صمصام السلطنه بختیاری وزیر مالیه در همان سال بود . ولی از همانسال که حکیم الملک از شغل خارج شد الی سال ۱۳۳۳ بی شغل شد تا در ماه ربیع الثانی ۱۳۳۳ در کابینهٔ میرزا حسن خان مستوفی الممالک وزیر علوم گردید . و نیز در کابینهٔ سلطان عبدالعزیز میرزای عین الدوله در همان سال بهمان شغل باقی مانده در سال ۱۳۳۴ که کابینهٔ عبدالعزیز میرزای فرمانفرما تشکیل کرده ایشان بی شغل شدند تا در سال ۱۳۳۵ در کابینهٔ میرزا محمدعلی خان علامه السلطنه وزیر علوم گردید . در اواخر سال ۱۳۳۵ برای مجلس چهارم از طرف دموکراتها وکیل گردید . حکیم الملک بسیار درست و با فکر و معارف پرور است پدرش از درجهٔ اول اطباء و لیمهد مظفرالدین شاه و در فن طب قدیم شخص اول

هصر خود در آذربایجان بوده است .

حمید خان

پسر حاجی میرزا محمد علی معروف بحاجی سیاح محلاتی پسر آقا شیخ رضای دزفولی است (حاجی سیاح تقریباً حالیه هشتاد سال دارد از اوائل عمر مشغول بسیاحت بوده ، اروپا و چین و هند را سیاحت کرده است از السنهٔ خارجه مختصری روسی و همین قدر هم فرانسه حرف میزند . در زمان ناصرالدین شاه معروف بود که دستهٔ شاهزاده مسعود میرزای ظل السلطان و برضد میرزا علی اصغر خان امین السلطان کار مبکورد تا اینکه در حدود ۱۳۰۹ ظاهرآ بجرم بابی گیری او را گرفتند ومدتی با میرزا رضای کرمانی معروف قائل ناصر الدین شاه در قزوین حبس کردند و بعد از ۲۲ ماه رها گردید و حالیه در طهران است) . سن حمید خان بیش ازسی سال نیست تحصیلات خود را درمسکو کرده است (عموی حمید خان میرزا جعفر خان محلاتی در مسکو معلم فارسی در مدرسهٔ السنهٔ شرقیه است) . پس از اتمام تحصیلات خود در حدود ۱۳۲۹ بطهران آمد و پس ازمدتی در وزارت خارجه در ادارهٔ محاکمات مشغول گردید . در حدود ۱۳۳۵ از آن شغل منفصل گردید . یکی دو سفر باروپا برای آوردن شاگردان ایرانی بسویس مسافرت کرده است . در سال ۱۳۳۶ دو نفر از شاگردان ایرانی را از راه روسیه و برلن بسویس برده و در ماه ربیع الاول بطهران مراجعت کرد .

خان باباخان

پسر میرزا محمود خان صاحب دیوان ابن فتحعلی خان صاحب دیوان ابن حاجی میرزا علی اکبر قوام الملك ابن حاجی ابراهیم خان اعتمادالدوله شیرازی معروف است . سن او در حدود سی و پنج است . در تاریخ ۱۳۲۶ در طهران بود و جزو مشروطه طلبها بشمار میآمد . در دورهٔ دوم مجلس شورای ملی (۱۳۲۹) در عدلیه طهران مستخدم و از حزب دمکراتها بود . در موقعی که ابوالقاسم خان ناصر الملك اغلب دمکراتها را از عدلیه در تاریخ ۱۳۳۰ خارج کرد او هم طبعاً معزول شد و بعد از چندی بشیراز رفت و در دورهٔ سوم مجلس شورای ملی ۱۳۳۳ از طرف اهالی شیراز وکیل شده و بطهران آمد و حالیه که صفر ۱۳۳۶ است با سایر رفقای مهاجر در اسلامبول متوقف است .

خازن الممالک (آقا غلام حسین قزوینی - مرحوم)

ساکن طهران تعویل دار خزانه در او اخر دورهٔ ناصرالدین شاه و اوائل دورهٔ مظفرالدین شاه برادر آقا هدایت تعویل دار خزانه سابق . در اوایل عمر بی چیز بود بواسطهٔ خویشاوندی با آقا محمد علی صراف که در خزانه هم تعویل دار بود اول آقا هدایت برادر آقا غلام حسین در خزانه راهی پیدا کرد و بعد خود آقا غلام حسین رسماً تعویل دار خزانه بلکه بعد از میرزا اسمعیل خان امین الملك برادر اتابیک شخص اول خزانه بود ، و بواسطهٔ آن شغل تمام اعیان و وزراء دولت از او تملق میگفتند . بواسطهٔ این شغل ثروت زیادی جمع کرد ولی بواسطهٔ تقلید از میرزا علی اصغر خان اتابیک در اسراف کارهای بیجا چیزی در موقع مردن برای اولادش نگذاشت . در طهران در آن تاریخ که حدود ۱۳۱۷ باشد تجمل و دستگاہ زندگانی آقا غلام حسین خازن الممالک مثل باغ قوام السلطنهٔ حالیه معروف و ضرب المثل بود . بالاخره در ۱۳۲۱ بواسطهٔ افراطی که در شرب مسکرات داشت بغتة سگته کرد و در سن ۵۷ سالگی وفات کرد .